

UZZIŅAI

Kur vērsties, ja notikusi vardarbība:

- Cēsu pašvaldības aģentūra "Sociālais dienests" - 64127740
- Sieviešu resursu centrs "Prieks" Cēsīs - 29488942
- Nodibinājums "Centrs Valdardze" Valmierā - 64220686, www.centrsvaldardze.lv
- resursu centrs "Marta" - 67378539, www.marta.lv

- Krīžu un konsultāciju centrs "Skalbes" - 27722292, www.skalbes.lv
- Atbalsta tālrunis noziegumos cietušajiem 116006
- www.cietusajiem.lv
- www.pretvardarbibu.lv
- Policija - 110
- Neatliekamā medicīniskā palīdzība - 113.
- Savs ģimenes ārsts. Ģimenes ārstu konsultatīvais tālrunis ārpus darba laika 66016001
- Tuvākā tiesa. Tiesu kontakti: <https://tiesas.lv/tiesas/saraksts>
- Juridiskās palīdzības administrācija - 80001801, www.jpa.gov.lv

Izklūt no apburtā loka

Dzīve vardarbīgās attiecībās rada sajūtu, ka tam nav risinājuma. Tomēr risinājums ir iespējams.

Cēsu pašvaldības aģentūras "Sociālais dienests" vadītāja Iveta Sietiņšone norāda: "Dienmēģ sievietes bieži izjūt kaunu par situāciju, kurā nonākušas, un noliedz vardarbības faktu, vai arī netic, ka tas atkārtosies, tāpēc arī atsakās no palīdzības – psihologa, rehabilitācijas, atbalsta grupu apmeklēšanas vai iespējas tikt nošķirtai no varmākas. Tomēr aicinu sievietes uzticēties un pieņemt palīdzību, ticēt, ka sociālais darbinieks tiešām var palīdzēt – gan ar psiholoģisko atbalstu, gan ar pagaidu dzīvesvietas jautājumu krīzes centrā, kā arī materiālo atbalstu. Kopīgiem spēkiem ir iespējams panākt, ka sieviete atkārtoti no vardarbības necieš un viņas dzīves situācija uzlabojas."

Sadarbība ir svarīga

Pērn Cēsu sociālajam dienestam piedaloties projektā "Solis tuvāk", kas pārbaudīja uz cietušo vērstu institucionālu sadarbības modeli vardarbības gadījumos pret sievieti, tika izveidota risku izvērtējuma anketa, kas palīdz iz-

vērtēt iespējamus riskus ģimenē un nepieļaut atkārtotu vardarbību. Šobrīd, ja policija saskaras ar vardarbību ģimenē, tā aizpilda anketu un nodod tālāk sociālā dienesta darbiniekiem, kuri sazinās ar ģimeni, informē, kādas ir iespējas palīdzēt. Sociālā dienesta darbiniece Ieva Bambāne skaidro, ka visbiežāk par vardarbības faktu uzzina tieši no policijas. Tad sociālie darbinieki apmeklē sievieti un piedāvā atbilstošāko risinājumu: "Vienmēr piedāvājam sociālās rehabilitācijas pakalpojumu dzīvesvietā, kas ietver psihologa, sociālā darbinieka un jurista konsultācijas. Ārkārtas gadījumā sievietei piedāvājam doties uz krīzes centru – kur var saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumu kursa veidā līdz 30 dienām institūcijā ar izmitināšanu."

Sociālais dienests Cēsu pašvaldībai ierosinājis veikt grozījumus saistošajos noteikumos, ka uz pašvaldības dzīvokli var pretendēt persona, kas cietusi no vardarbības ģimenē, īrēt dzīvokli 18 līdz 24 mēnešu periodā, līdz sakārto savu dzīvi un atrod pastāvīgu dzīvesvietu. Arī Cēsu Sv. Jāņa draudze plāno izremontēt nelielu dzīvokli, kur pārņemt nelaimē nokļuvušai sievietei, jo īpaši tāpēc, ka krīzes situācijas visbiežāk notiek ārpus darba laika vai brīvdienās, kad sociālais dienests tik ātri nevar reaģēt. Pirmais šāds dzīvoklis Latvijā pagājušajā gadā tika izveidots Rīgā, pateicoties resursu centra "Marta" iniciatīvai.

Ieva Bambāne gan norāda, ka parasti sievietes uztraucas, kas notiks ar varmāku, nevēlas, ka viņu ved prom, un nevēlas doties uz tiesu: "Lai arī ne vienmēr, tomēr daļa sieviešu piekrīt sociālās rehabilitācijas pakalpojumam dzīvesvietā. Mēs sniedzam gan informāciju, kur sievietei iespējams vērsties, gan atstājam informatīvos bukletus, atbalsta telefonus krīzes situācijām. Tāpat iedrošinām, ka sievietes pat vairākus gadus pēc šāda notikuma var vērsties sociālajā dienestā, uzrakstīt iesniegumu par šādu notikumu un saņemt gan sociālā darbinieka, gan psiho-

loga palīdzību. Tomēr vislabāk iespējams palīdzēt, ja speciālisti var iesaistīties divdesmit četrus stundu periodā no vardarbības brīža, tad sieviete izjūt krīzes emocijas un ir gatava rīkoties. Pēc tam, kad varmāka ir atgriezies, iestājas tā dēvētais "medusmēnesis", kad tiek lūgta piedošana, nesti ziedi, dažādas dāvanas, ceļojumi, viss atkal ir labi un sieviete vairs nav gatava rīkoties, cerot, ka nekas tāds neatkārtosies."

Arī tad, ja sieviete izvēlas palikt attiecībās, svarīgi parūpēties par drošību un viņa ir tiesīga saņemt atbalstu. Savukārt vīriešiem ir iespēja apmeklēt valsts apmaksātas nodarbības vardarbības uzvedības mazināšanai. Jārēķinās gan, ka šāda iespēja ir ne visās pilsētās.

Jau vairākus gadus situācijas uzlabošanai ir ieviestas būtiskas izmaiņas normatīvajos aktos. Policijai pēc konstatēta vardarbības fakta ir tiesības pieņemt lēmumu par nošķiršanu no varmākas, tādējādi sievietei nav jādodas prom no dzīvesvietas, pat ja tā ir vīrieša īpašums. Lēmums tiek izpildīts nekavējoties un ir spēkā līdz astoņām dienām. Ja ģimenes vardarbībā cietušais vēlas, lai aizsardzība tiktu nodrošināta arī pēc policijas lēmuma darbības beigām, tad lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību pieņem tiesa. Pieteikumu tiesai var iesniegt ar policijas starpniecību, vai arī, ja policija nav izsaukta, sieviete pati var iesniegt tiesā pieteikumu pagaidu aizsardzībai. Tiesas pienākums ir izlemt jautājumu ne vēlāk kā nākamajā darba dienā pēc pieteikuma saņemšanas, ja ir pietiekams pamats (pārsvarā pierādījumi) uzskatīt, ka cilvēka dzīvībai, brīvībai vai veselībai draud tūlītējas briesmas. Šajā gadījumā tiesa nerīko tiesas sēdi. Saistībā ar vardarbību ģimenē jau vairākus gadus draud arī kriminālatbildība par vajāšanu. Tas ir – ja varmāka atkārtoti cenšas iebiedēt, ietekmēt cietušo, kas izpaužas kā neatlaidīga zvanišana, īsziņu sūtīšana, draudēšana, izsekšana. □

Skaudrā statistika

Resursu centrs "Marta" norāda, ka vardarbība ģimenē ir viens no biežāk sastopamajiem vardarbības veidiem, taču par to tiek ziņots visretāk. Fizisku un/vai seksuālu vardarbību no esošā vai bijušā partnera piedzīvojuši 32% sieviešu. "Martas" vadītāja Iluta Lāce vērtē, ka katra trešā sieviete Latvijā cieš no vardarbības. Jautājums, vai mēs to atpazīstam, gribam redzēt. Dienmēģ sievietei pāri visvairāk nodara vīri, partneri, citi ģimenes locekļi, draugi vai paziņas.

Pēc Eiropas Savienības (ES) Statistikas biroja publiskotajiem

datiem 2016. gadā Latvijā bija augstākais vardarbīgās nāves procents visā ES. Pēc Valsts policijas datiem katru gadu dzīvesbiedri Latvijā nogalina vismaz piecas sievietes, savukārt vismaz 100 sieviešu dzīvesbiedru nodarīto miesas bojājumu dēļ nonāk slimnīcās. Pasaulē 80% gadījumu vecāka gadagājuma sievietes par piedzīvotu vardarbību neziņo. Latvijas mediķi neslēpj, ka, iespējams, pie mums skaitis sieviešu, kas neziņo, varētu būt vēl lielāks. Centra "Marta" gada pārskatā par 2018. gadu minēts, ka sievietes mēdz izsaukt Neatliekamās medicīniskās palīdzības

dienestu, bet, ja ārsts saka, ka ziņos policijai, viņas draud izdarīt pašnāvību vai atkārtoti nevērsties pēc medicīniskās palīdzības. Tādēļ patiesu datu nav.

Pa atbalsta tālruni noziegumos cietušajiem augustā sniegtas 146 konsultācijas, no tām 60% bija par vardarbību ģimenē:

- 53% emocionāla vardarbība,
- 39% - fiziska,
- 6% - ekonomiska,
- 2% - seksuāla.

Dzīve uz pulvermucas

Vieglāki un grūtāki periodi ir ikvienā ģimenē un cilvēku attiecībās, tomēr vardarbība nav vienkārši nesaskaņas, bet ļaunprātīga rīcība. Vardarbība bieži sākas ar īgnu noskaņojumu, aizkaitinātību par nebūtiskiem sīkumiem, draudiem, kliegšanu, apsūdzēšanu, durvju ciršanu vai trauku plēšanu, līdz tā pāraug otra cilvēka grūstīšanā, ieplaukšanā, raustīšanā, žņaugšanā, sišanā un citās vardarbīgās rīcībās.

Varmāka izmanto kontrolēšanu, ierobežo otra attiecības ar ģimeni un draugiem, var būt ļoti greisirdīgs ne tikai attiecībā uz citiem cilvēkiem, bet pat mājdzīvniekiem. Attiecībās viens ir dominējošais, bet otrs pakļaujas, un viņa vēlmes netiek ņemtas vērā. Vai arī lomas mainās – vienu brīdi sieviete vīrietī kaunina, piemēram, par piedzeršanos, vīrietis jūtas vainīgs, bet pēc tam viņš dusmojas un var kļūt vardarbīgs. Vai arī sieviete jūtas kā upuris, bet kādā brīdī aizsargājoties arī var kļūt agresīva. Varmāka ir tendēts iedvest upurim bailes, jo tā

iespējams otru kontrolēt. Sievietes pašvērtējums un pašapziņa apzināti tiek sagrauta. Bieži tiek manipulēts ar bērniem.

Varmāka vai nu sola, ka turpmāk tā nerīkosies un nespēj šo solījumu izpildīt, vai arī - gluži otrādi - draud, ka citreiz būs vēl trakāk. Ir cilvēki, kuri ikdienā dzīvo normālu dzīvi, bet, iedzerot alkoholu, piedzīvojot lielu stresu vai vienkārši nespējot izturēt bērnu čīkstēšanu, kļūst agresīvi, aizbildinoties, ka visi citi pie tā ir vainīgi un viņš nemaz tā negribēja. Emocionālas svārstības ir ļoti raksturīga pāridarītāja iezīme, tāpat kā citu vainošana, liekot sievietei uzņemties atbildību par to, ka viņai dara pāri. Vardarbībai ģimenē ir raksturīgs cikliskums, kam ir tendence atkārtoties. Pēc vardarbības attiecībās valda miera periods, ko mēdz saukt par "medusmēnesi". Tomēr pēc laika spriedze pieaug un atkal tiek nodarīts pāri. Vardarbība var būt ne tikai fiziska, bet arī seksuāla, emocionāla un ekonomiska vardarbība. □

Vardarbībai patīk klusums

Daudziem ir uzskats – kas notiek otra ģimenē, nav mana darīšana. Katrs dzīvo savu dzīvi, kā māc. Tomēr jāatceras, ka vardarbība ir noziegums. Turklāt vardarbība ir ne tikai sociāli ne-labvēlīgās ģimenēs, tā ir arī sociāli un finansiāli labi situētās ģimenēs, tikai mēdz būt vairāk maskēta.

Latvijā patlaban ir daudz gadījumu, kad par cietušo drošību rūpes pauž tuvinieki, jo nereti cietusi sieviete nav gatava pati pieņemt palīdzību un kaut ko darīt. Līdz ar to bieži svarīga ir tuvinieku vai kaimiņu rīcība, kad viņi izsauc policiju vai informē sociālo dienestu. Sociālā darbiniece Ieva Bambāne norāda, ka bieži apkārtējie nepievērš uzmanību, ja blakus ģimenē cilvēki kļiedz viens uz otru vai ir citādā veidā agresīvi. Kaimiņi arī baidās, ka varmāka var vērsties pret cilvēku, kas ziņojis policijai vai sociālajam dienestam. Tomēr sociālajam dienestam pietiek ar informāciju par iespējamu vardarbību, darbinieki aizbrauks pārbaudīt situāciju: "Sabiedrībā pamazām jāmainās attieksmei, ka vardarbība, kas nav mūsu ģimenē, neattiecas uz mums." Arī centra "Marta" vadītāja Iluta Lāce reģionu sarunās "Pajautā-uzzini!", kas notika arī Cēsīs, aicināja neklusēt, bet runāt, jo kļūst sēšana tikai iedrošina varmāku, viņš redz, ka visi zina, bet neko nedara, un tas viņam rada visatļautības sajūtu.

Centrs "Marta" iesaka, pamatot pazīmes, ka sieviete dzīvo vardarbīgās attiecībās, rosināt viņu pastāstīt, kā šajās attiecībās jūtas, minēt faktus, kas liecina par vardarbību, atgādināt, ka vardarbības attiecībās netiks pārtrauktas, ja netiks saņemta palīdzība, un, protams, informēt sievieti par palīdzības iespējām. Esot vardarbīgās attiecībās, cilvēks bieži pats nespēj saskatīt kopainu, kā arī vaino sevi un uzņemas atbildību par notikušo. Nevajag nosodīt, bet gan iedrošināt meklēt palīdzību. Arī vardarbīgās attiecībās ir jauki brīži, miera periodi, kas ļauj sievietei cerēt, ka viss var būt labi. Tomēr neuzbāzīgi, bet, laiku pa laikam atgādinot, ka no šādām attiecībām ir izeja, var pienākt reize, kad sieviete tam būs gatava. Speciālisti skaidro, ka, lai sievietei izklūtu no vardarbības apburtā loka, viņai nepieciešama citu cilvēku palīdzība. Gan vienkārša bēgšana, gan laulības šķiršana, gan vērsšanās tiesībsargājošās iestādēs prasa milzīgu enerģiju, tās sievietei šādās attiecībās ļoti pietrūkst. □

Lappusi sagatavoja
IVETA ROZENTĀLE

Projektu finansē
Mediju atbalsta fonds
no Latvijas valsts
budžeta līdzekļiem

MAF
Mediju atbalsta fonds